

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 221/1-XVI/5
20.02.2014. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој X редовној седници, одржаној дана 20.02.2014. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: ОДНОС ЕГЗЕКУТИВНИХ ФУНКЦИЈА И ЦРТА ЛИЧНОСТИ, кандидата Данке Пурић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 18.09.2012. године.

Кандидат Данка Пурић објавила је рад: Provera Diz-Rediger-Mekdermotovog postupka izazivanja lažnih sećanja na srpskom uzorku materijala i ispitanika, Primenjena psihologija, No. 1, 5-22.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/2449
(број захтева)
21.02.2014.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Данке (Бошко) Пурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Данка (Бошко) Пурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом: _____

Однос егzekутивних функција и црта личности

Универзитет је дана 18.09.2012. својим актом под бр 06/9990/33-1 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Однос егzekутивних функција и црта личности

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Данке (Бошко) Пурић
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 26.12.2013. одлуком факултета под бр 1794/1-XV/5 у саставу: _____

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Горан Кнежевић	ванредни проф.	психологија	Филозофски ф.
2. др Василије Гвозденовић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Дејан Лаловић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
4. др Горан Опачић	доцент	исто	Филозофски ф.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 21.02.2014.

Прилог:

- Извештај комисије са предлогом
- Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
- Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU
ODELJENJU ZA PSIHOLOGIJU

**Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije
„Odnos egzekutivnih funkcija i crta ličnosti“ kandidatkinje Danke Purić**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 26. decembra 2013. godine imenovana je komisija za ocenu doktorske disertacije Danke Purić pod nazivom „Odnos egzekutivnih funkcija i crta ličnosti“. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i o njoj podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatu

Danka Purić rođena je 31.08.1985. godine u Beogradu. Osnovnu školu „Vojvoda Radomir Putnik“ i IV beogradsku gimnaziju završila je kao vukovac i đak generacije. Diplomirala je 2009. godine na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta sa ocenom 10, ostvarivši ukupan prosek ocena tokom studiranja od 9.82. Dobitnica je Godišnje nagrade za najboljeg studenta Filozofskog fakulteta (na Odeljenju za psihologiju).

Odmah nakon diplomiranja, 2009. godine, upisala je doktorske studije na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta, kod mentora prof. dr Gorana Kneževića, tokom kojih je ostvarila prosečnu ocenu 10.

Od kako je upisala fakultet, Danka Purić je primala stipendiju Republike Srbije, stipendiju grada Beograda, stipendiju za najbolje studente Eurobank EFG i Instituta za Međunarodno Obrazovanje, i stipendiju Republičke Fondacije za razvoj naučnog i umetničkog podmlatka. Tokom studija bila je demonstratorica na brojnim predmetima, uključivala se u različite istraživačke projekte i bavila se volonterskim radom.

Od 1. oktobra 2010. godine zaposlena je na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, a od iste godine angažovana je i kao saradnica Instituta za psihologiju pri Filozofskom fakultetu.

Danka je do sada objavila šest naučnih radova i učestvovala na naučnim skupovima sa četrnaest saopštenja.

Dankina profesionalna interesovanja leže prvenstveno u domenu merenja i procenjivanja raznovrsnih ljudskih sposobnosti i osobina, kako na teorijskom, tako i na metodološkom i praktičnom planu. Pre svega interesuju je inteligencija, kognicija i ličnost.

Pored profesionalnih interesovanja, od 2004. godine bavi se orijentalnim plesom, a od 2007. i savremenim baletom. Više puta učestvovala je u javnim plesnim predstavama, a posećuje i plesne radionice.

Osnovni podaci o disertaciji

Rukopis doktorske disertacije Danke Purić pod nazivom „Odnos egzekutivnih funkcija i crta ličnosti“ sadrži ukupno 129 strana (220777 slovnih znakova). Rad je pisan na srpskom jeziku, štampan je na papiru A4 formata, sa marginama od 30mm. Prored osnovnog teksta je podešen na 1.5 red. Rad sadrži ukupno 33 tabele i 15 slika. Tekst rada je podeljen je na sledeće veće celine: Predmet istraživanja (str. 1-23); Metod (str. 24-39); Rezultati (str. 40-74); Diskusija (str. 75-102); Zaključak (str. 103-105); Literatura (str. 106-121), koja sadrži 156 referenci i Prilozi (str. 122-129).

Predmet i cilj disertacije

Za egzekutivne funkcije možemo reći da predstavljaju mentalne kapacitete neophodne za formulisanje ciljeva, planiranje načina dostizanja ovih ciljeva i uspešno izvršavanje datih planova. Neadekvatno egzekutivno funkcionisanje podrazumeva teškoće u iniciranju aktivnosti, održavanju pažnje i fokusa na radnji koja se izvodi, planiranju redosleda aktivnosti, nedostatak osetljivosti na promene u okolnostima i adaptiranja na njih, perseveraciju u nekonstruktivnim odgovorima na situaciju, impulsivnost, nepažljivost i infleksibilnost. Bitna za pojmovno određenje egzekutivnih funkcija je činjenica da su to procesi koji se angažuju u novim situacijama, kada automatske, rutinske reakcije nisu dovoljne za rešenje problema (planiranje, korekcija grešaka, situacije u kojima je potrebno nadvladati uobičajene načine reagovanja i sl.) Pojmovi egzekutivnih funkcija i funkcije (pre)frontalnog korteksa često upotrebljavaju kao sinonimi, mada između njih ne treba stavljati znak jednakosti. Smatra se da egzekutivne funkcije prvenstveno podrazumevaju aktivaciju dorzalnog i lateralnog prefrontalnog korteksa, anteriornog cingulatnog korteksa i orbitofrontalnog korteksa.

Tradicija testiranja egzekutivnih funkcija ponikla iz kliničke prakse je podrazumevala zadavanje jednog ili više kompleksnih testova (procena većeg broja funkcija i procesa), ali

teorijski neartikulisanih i psihometrijski „nečistih“, najčešće sa ciljem što efikasnijeg razlikovanja kliničkih grupa sa neurološkim oštećenjima od zdravih kontrola. Savremeni trendovi u teoriji i istraživanju egzekutivnih funkcija idu u pravcu njihovog raščlanjivanja na veći broj elementarnih funkcija i ispitivanja međusobnih odnosa takvih potkomponenti celovitog egzekutivnog sistema. Na tragu ovog pristupa jedan od najuticajnijih modela je onaj Miyakija i saradnika (Miyake et al., 2000). Analizom latentnih prostora jednog skupa od devet kognitivnih zadataka u okviru paradigme individualnih razlika autori su pokazali da se mogu izdvojiti barem tri egzekutivne funkcije (a potencijalno i više), koje su međusobno nesvodive jedne na druge, ali nisu ni potpuno nezavisne. Tri predložene egzekutivne funkcije su: premeštanje pažnje sa jednog na drugi mentalni sadržaj ili, premeštanje (engl. *shifting*); nadgledanje i ažuriranje reprezentacija u radnoj memoriji tj. ažuriranje (engl. *updating*); i inhibicija dominantnih odgovora, odnosno inhibicija (engl. *inhibition*). Prednost ovog pristupa je relativno obuhvatan zahvat u domen egzekutivnih funkcija putem merenja tri navedene elementarne procesne komponente na koje se ovaj domen može svesti.

Kad je reč o prostoru ličnosti kandidatkinja se odlučila na njegovo obuhvatno merenje instrumentima za procenu trenutno najuticajnijeg modela ličnosti „Velikih pet“, dopunjenog crtama dezintegracije (sklonost psihozi kao opšta dimenzija ličnosti) i amoralnosti (sklonost destruktivnosti, amoralnosti i grabežljivosti).

Iako postoji duga tradicija istraživanja odnosa inteligencije i ličnosti, sasvim je drugačije kada je reč o odnosu između egzekutivnih funkcija i ličnosti. Ovakvih istraživanja je veoma malo, a i ona koja su urađena se po svojim karakteristikama znatno razlikuju od ovog koje je tema disertacije. Naime, u njima se najčešće ne koriste direktno mere ličnosti već se radi o funkcionisanju kliničkih grupa koje mogu samo posredno pružiti korisna saznanja o njihovoj vezi sa egzekutivnim funkcijama, ili su u pitanju istraživanja koja ne koriste modele ličnosti ili koriste patološke modele ličnosti, a crte ličnosti najčešće operacionalizuju izolovano i/ili preko kliničkih inventara. Što se egzekutivnih funkcija tiče, one su gotovo bez izuzetka u svim grupama istraživanja merene kompleksnim zadacima, najčešće ad hoc izabranim, bez jasne teorijske artikulacije.

Problemski fokus ove disertacije je dvojak: provera strukture egzekutivnih funkcija prema modelu Miyake-ja i saradnika (2000) i utvrđivanje stepena i prirode povezanosti između egzekutivnih funkcijai crta ličnosti.

Ciljevi disertacije su: a) replikacija strukture egzekutivnih funkcija koju su prvi puta predložili Miyake i sar. (2000), na kompjuterski implementiranim testovima koji su slični Miyake-jevima, ali ne identični, b) istraživanje odnosa egzekutivnih funkcija i bazičnih crta ličnosti (sedmofaktorske strukture ličnosti tj. “Velikih pet” + dezintegracija + amoralnost), i c) pravljenje baterije testova egzekutivnih funkcija koja je prilagođena grupnom zadavanju preko računara.

Osnovne hipoteze

Hipoteze istraživanja preciziraju očekivanja u vezi sa ciljevima. U vezi sa prvim ciljem formulisane su dve hipoteze:

H1.1. Faktorski model koji pretpostavlja postojanje tri međusobno umereno povezana faktora egzekutivnih funkcija – premeštanja, ažuriranja i inhibicije – će dobro opisivati podatke (tj. imaće prihvatljive goodness-of-fit indikatore).

H1.2. Ovaj model (tri distinktna, ali međusobno umereno povezana faktora) će bolje opisivati podatke (tj. imaće superiornije goodness-of-fit indikatore) od modela koji pretpostavljaju postojanje: a) tri u potpunosti nezavisna faktora egzekutivnih funkcija, b) dva faktora egzekutivnih funkcija (prvog koji pretpostavlja postojanje faktora premeštanja i jedinstvenog faktora ažuriranja-inhibicije, drugog koji pretpostavlja postojanje faktora ažuriranja i jedinstvenog faktora premeštanja-inhibicije; itrećeg koji pretpostavlja postojanje jednog faktora inhibicije i jedinstvenog faktora premeštanja-ažuriranja), i c) postojanje samo jednog faktora egzekutivnih funkcija.

U vezi sa drugim ciljem formulisane su sledeće, na prethodnim istraživanjima utemeljene, hipoteze:

H2.1. Crta dezintegracije biće negativno povezana sa egzekutivnom funkcijom inhibicije.

H2.2. Otvorenost će biti pozitivno povezana sa egzekutivnom funkcijom ažuriranja

H2.3. Neuroticizam će biti negativno povezan sa egzekutivnom funkcijom premeštanja

H2.4. Savesnostiće biti pozitivno povezana sa egzekutivnom funkcijom inhibicije.

Sadržaj disertacije i ostvareni rezultati

U uvodnom delu kandidatkinja daje određenje egzekutivnih funkcija, kao i istorijski pregled. Sledi pregled savremenih shvatanja egzekutivnih funkcija sa detaljnim opisom tri elementarna egzekutivna procesa: premeštanja, ažuriranja i inhibicije, tipičnih zadataka koji

služe za njihovu procenu, kao i logiku konstrukcije skorova na tim zadacima. Pregled korelata egzekutivnih funkcija je podeljen na dva dela; u prvom se daje prikaz odnosa egzekutivnih funkcija i inteligencije, a u drugom pregled egzekutivnih funkcija i ličnosti. Potom kandidatkinja prelazi na crte ličnosti, i opisuje model „Velikih pet“, kao i alternativne šestofaktorske modele (koji uključuju dimenzije sklonosti psihozi i sklonosti amoralnom ponašanju). Kandidatkinja takođe daje pregled istraživanja koji se bave odnosom inteligencije i crta ličnosti kao empirijske građe koja daje opšti kontekst u okviru koga treba formirati očekivanja koja se tiču odnosa egzekutivnih funkcija i crta ličnosti. Nakon ovoga kandidatkinja daje opis problema i ciljeva istraživanja, kao i prikaz hipoteza.

Metodski deo obuhvata opis: uzorka, varijabli, novokonstruisanih zadataka za merenje tri modaliteta egzekutivnih funkcija i procedure terenskog ispitivanja. U ovom delu je dat i opis transformacija sirovih podataka koje će biti napravljene pre glavnih analiza, kao i strategije analize outlier-a.

Sekcija rezultati počinje prikazom deskriptivnih statistika (M, SD, karakteristike distribucija i korelacije). Nakon toga sledi prikaz rezultata konfirmatorne faktorske analize (CFA), pa eksploratorne faktorske analize (EFA). Sledeća celina se odnosila na ispitivanje odnosa egzekutivnih funkcija i crta ličnosti. Prikazani su rezultati korelacione, regresionekanoničkekorelacione analize i kanoničke analizekovarijansi. Nakon toga prikazan je model strukturalnih odnosa između egzekutivnih funkcija i ličnosti. Potom slede diskusija i zaključci.

Pokazalo se da pretpostavljeni model (tri distinktna, ali korelirana egzekutivna funkcija) ne samo da dobro odgovara podacima, već i da to čini bolje od konkurentnih modela (opisanih u hipotezi H1.2). Razlika u odnosu Miyake-jeve nalaze je u tome što su ovde dobijene značajno niže i ne uvek pozitivne korelacije između faktora. Niže korelacije dobijene u ovom istraživanju kandidatkinja je objasnila restrikcijom ranga kognitivnih karakteristika studenata psihologije, kao i - u kognitivnoj psihologiji poznatom - hipotezom diferencijacije po nivou sposobnosti (po kojoj se na višim nivoima inteligencije smanjuju povezanosti između različitih sposobnosti). Rezultati CFA su uglavnom potvrđeni onim što je dobijeno EFA, a dodatne analize su pokazale da se neka odstupanja u očekivanim zasićenjima pojedinih testova (Stroop) ne mogu pripisati metodskim faktorima, već da se svi dobijeni faktori mogu zaista tumačiti kao mere inhibicije, ažuriranja i premeštanja. Nalaz Miyake-jai saradnika je repliciran u delu koji se tiče broja i prirode egzekutivnih funkcija, kao i u činjenici da korišćeni zadaci odgovaraju funkcijama koje bi trebalo da procenjuju. Međutim,

međusobni odnos ove tri egzekutivne funkcije razlikuje se od onog koji je pretpostavio Miyake (povezanost je veoma niska, a u slučaju inhibicije i premeštanja blago negativna).

Kada je reč o centralnoj temi disertacije – odnosu egzekutivnih funkcija i crta ličnosti – dobijena su sledeće povezanosti: niska, negativna povezanost premeštanja i crte savesnosti; niska, negativna veza ažuriranja i saradljivosti; niska, pozitivna veza ažuriranja i otvorenosti; niska negativne veza inhibicije i ekstraverzije i niska negativne veza inhibicije i savesnosti. Izgleda da osobe sa bolje razvijenom egzekutivnom funkcijom inhibicije i, u nešto manjoj meri, premeštanja karakterišu introverzija i niska savesnost. Tihe, povučene osobe, okrenute sebi, ne preterano ambiciozne niti organizovane uspešnije su u radu na zadacima koji često zahtevaju dugotrajno ponavljanje iste, jednostavne operacije. Sa druge strane, agresivniji i prodorniji pojedinci spremnije pristupaju zadacima ažuriranja i postižu bolje rezultate na njima. Efikasnost ažuriranja utiče na otvorenost, i to tako što utiče na inteligenciju, a inteligencija podstiče veću otvorenost za iskustvo. Pokazuje se da modeli koji pretpostavljaju smer uticaja iz crta ličnosti u egzekutivne funkcije bolje odgovaraju podacima od modela koji pretpostavljaju suprotan smer uticaja. Utvrđene povezanosti između crta ličnosti i egzekutivnih funkcija ne mogu se objasniti medijatorskom ulogom inteligencije. Dobijene povezanosti nisu potvrdile očekivanja izražena hipotezama (izuzev hipoteze H2.2, ali je i ta povezanost posredovana inteligencijom). Odstupanja od ranije dobijanih rezultata ukazuju na verovatno postojanje brojnih moderatora povezanosti ova dva prostora. Kandidatkinja je za dobijene povezanosti ponudila nekoliko mogućih interpretacija, pokazavši odlično razumevanje prirode istraživanih varijabli, kao i temeljno poznavanje relevantne literature.

Kandidatkinja je kao nedostatke i ograničenja sprovedenog istraživanja navela nemogućnost generalizacije nalaza van vizuelnog domena, pošto su zadaci korišćeni u ovom istraživanju bili isključivo vizuelni – za razliku od originalne Miyake-jeve baterija koja je uključivala i auditivne stimuluse (a što je bilo motivisano željom da se baterija učini jednostavnom za grupno kompjutersko administriranje); probleme koji se tiču upliva methodske varijanse (struktura zadataka i način računanja skorova su identični za testove koji se odvajaju u zaseban faktor) na tumačenje prirode dobijenih faktora (mada su dodatne analize ukazale da methodska varijansa nije presudna za dobijanje trofaktorske strukture egzekutivnih funkcija); i nereprezentativan i selekcionisan uzorak.

Naučni doprinos

Na teorijskom planu ključni naučni doprinos se ogleda u formulisanju modela odnosa egzekutivnih funkcija i crta ličnosti, modela koji je - zbog malog broja do sada urađenih

istraživanja – koliko je piscima ovih redova poznato, prvi puta predložen. Treba imati u vidu još jednu važnu razliku pristupa Danke Purić u odnosu na postojeća istraživanja egzekutivnih funkcija i ličnosti; naime, ovde je ispitan čitav prostor egzekutivnog funkcionisanja na osnovu jednog obuhvatnog modela, dok je ličnost ispitana takođe obuhvatnim, ne-kliničkim inventarima i to na ne-kliničkoj populaciji, kako bi se utvrdila priroda njihove povezanosti u opštoj populaciji (velik broj istraživanja ovog odnosa saopštenih u literaturi je podrazumevao rad sa kliničkim uzorcima, sa prilično arbitrarnim i selektivnim izborom egzekutivnih testova, dok je područje ličnosti najčešće bilo reprezentovano merama psihopatološkog funkcionisanja). Naučni doprinos se ogleda i u replikacijiosnovnih elemenata trofaktorskog modela Miyake-a i sar. (2000) na novom, kulturološki različitom uzorku ispitanika, uz primenu nešto drugačijih mera od onih koje su originalno korišćene.

U praktičnom smislu, istraživanje je rezultovalo kreiranjem nove baterije od devet testova egzekutivnih funkcija, koji su računarski implementirani. Praktičan značaj ove baterije je veliki, a on se najbolje vidi u činjenici da se ova već baterija primenjuje u nizu velikih tekućih istraživanja egzekutivnih funkcija u nekoliko naših eminentnih institucija (Institut za mentalno zdravlje, Institut za psihijatriju, Institut za neurologiju i MUP Srbije).

Zaključak

Doktorska disertacija kandidatkinje Danke Purić predstavlja originalno i samostalno naučno delo kojim su u celosti ispunjeni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Kandidatkinja je u svojoj tezi demonstrirala svoju punu istraživačku zrelost, odlično vladanje metodologijom i omogućila je sticanje relevantnih znanja o odnosu dva široka mentalna domena kakvi su egzekutivne funkcije i ličnost.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati naše pozitivno stručno mišljenje i kandidatkinji Danki Purić odobri javnu odbranu doktorske disertacije „Odnos egzekutivnih funkcija i crta ličnosti“.

Komisija:

dr Goran Knežević (mentor), vandredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

dr Vasilije Gvozdenović, vandredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

dr Dejan Lalović, vandredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

dr Goran Opačić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu